

Mapping the structural elements of the experimental field of "Journey" on the structural elements of the transcendental realm of "Hereafter" in the metaphorical pattern of "The Hereafter is a journey" in the Holy Qur'an

Zainab Faizi¹, Hossein Mohtadi^{2*}, Seyyed Haidar Farae Shirazi³, Hossein Faghih⁴

¹graduate of Master of Arabic Language and Literature, Persian Gulf University, Bushehr, Iran.

^{2*}Associate Professor, Department of Arabic Language and Literature, Persian Gulf University, Bushehr, Iran.

³Associate Professor, Department of Arabic Language and Literature, Persian Gulf University, Bushehr, Iran.

⁴Assistant Professor, Department of Islamic Studies, Persian Gulf University, Bushehr, Iran.

Article Info

ABSTRACT

Article type:
Research Article

Received:
11/10/2021
Accepted:
12/04/2022

Conceptual metaphor in a cognitive semantic approach seeks to express abstract concepts in the form of tangible concepts. The Holy Qur'an, with its metaphorical nature, has presented to humanity the complex concept of the unseen affairs, such as the abstract concept of the Hereafter, in a simple and recognizable language. With a descriptive-analytical approach, the present study conceptualizes the source realm's systematic correspondences with the destination realm in this conceptual metaphor based on the conceptual metaphor theory of Lakoff and Johnson with the conceptualization of the nomenclature of "The Hereafter is a journey" in the Holy Qur'an. This nomenclature is one of the most suitable metaphorical patterns to depict the "Hereafter" as the abstract sphere of destination in the tangible structure of "Journey" as the origin sphere. Mapping the source realm to the destination realm forms the main framework of the present study. The nomenclature "The Hereafter is a journey", with a systematic look and creative imitations, makes the complex and unknown concept of the vast and unknown abode of the afterlife understandable and tangible in the structure of the objective and known concept of the journey. The components corresponding to the pillars of the journey to the Hereafter are divided into four parts. In this article, the authors identify these conceptual correspondences from the realm of origin to the destination and draw a mapping diagram of the provisions of the territory of origin to the destination. The existence of systematic correspondences between the two realms of the "Hereafter" and the realm of "Journey", in addition to being another confirmation of the miracle of the Holy Qur'an in benefiting from a completely structured and coherent conceptual system; makes a better understanding of the concept of the afterlife in the image of familiar and experimental concepts for the Qur'anic audience to try to refine their souls and reform their affairs in the world.

Keywords: Holy Qur'an, Conceptual Metaphor, Nomenclature, Afterlife, Journey.

Cite this article: Zainab Faizi, Hossein Mohtadi, Seyyed Haidar Farae Shirazi, Hossein Faghih.(2022) Mapping the structural elements of the experimental field of "Journey" on the structural elements of the transcendental realm of "Hereafter" in the metaphorical pattern of "The Hereafter is a journey" in the Holy Qur'an, *Vol. 13, New Series, No.48, Summer 2022*: pages:109-134.

DOI: 10.30479/lm.2022.16340.3312

© The Author(s).

Publisher: Imam Khomeini International University

*Corresponding Author: Hossein mohtadi

Address: Associate Professor, Department of Arabic Language and Literature, Persian Gulf University

E-mail: mohtadi@pgu.ac.ir

نگاشت عناصر سازه‌ای حوزه تجربی «سفر» بر عناصر سازه‌ای حوزه فرامادی «آخرت» در

الگوی استعاری «آخرت سفر است» در قرآن کریم*

زینب فیضی^۱، حسین مهتدی^{۲*}، سید حیدر فرح شیرازی^۳، حسین فقیه^۴

^۱ دانش آموخته کارشناسی ارشد، زبان و ادبیات عربی، دانشگاه خلیج فارس، بوشهر، ایران.

^{۲*} دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه خلیج فارس، بوشهر، ایران.

^۳ دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه خلیج فارس، بوشهر، ایران.

^۴ استادیار گروه معارف اسلامی، دانشگاه خلیج فارس، بوشهر، ایران.

اطلاعات مقاله چکیده

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

دریافت:

۱۴۰۰/۰۷/۱۹

پذیرش:

۱۴۰۱/۰۱/۲۳

استعاره مفهومی در رویکرد معناشناسی شناختی در پی آن است تا مفاهیم انتزاعی را در قالب مفاهیمی ملموس بیان کند. قرآن کریم با سرشت استعاری خود با ابزار استعاره مفهومی، مفاهیم بسیار پیچیده از امور غیبی مانند مفهوم انتزاعی حیات آخرت را با زبانی ساده و قابل شناخت به بشریت عرضه کرده است. پژوهش حاضر با رویکرد توصیفی-تحلیلی با مفهوم‌سازی نام‌نگاشت «آخرت سفر است» در قرآن کریم براساس نظریه استعاره مفهومی لیکاف و جانسون به تبیین نگاشت تناظرهای نظام‌مند حوزه مبدأ بر حوزه مقصد در این استعاره مفهومی می‌پردازد. این نام‌نگاشت از الگوهای استعاری بسیار مناسب برای به تصویر کشیدن «آخرت» به‌عنوان حوزه انتزاعی مقصد در ساختار ملموس «سفر» به‌عنوان حوزه مبدأ می‌باشد. نگاشت حوزه مبدأ بر حوزه مقصد چارچوب اصلی پژوهش حاضر را تشکیل می‌دهد. نام‌نگاشت «آخرت سفر است» با نگاهی نظام‌مند و الگوبرداری‌های خلاقانه مفهوم پیچیده و انتزاعی سرای وسیع و ناشناخته حیات اخروی را در ساختار مفهوم عینی و شناخته شده سفر قابل فهم و ملموس می‌نماید. مؤلفه‌های متناظر با ارکان سفر آخرت به چهار بخش تقسیم می‌شود. نگارندگان در این مقاله به شناسایی این تناظرهای مفهومی از حوزه مبدأ به مقصد و ترسیم نمودار نگاشت احکام قلمروی مبدأ بر مقصد می‌پردازند. وجود تناظرهای نظام‌مند میان دو حوزه «آخرت» و حوزه «سفر» علاوه بر اینکه تأییدی دیگر بر اعجاز قرآن کریم در بهره‌مندی از نظام مفهومی کاملاً ساختارمند و منسجم است، باعث درک بهتر مفهوم ماورائی آخرت در تصویر مفاهیم آشنا و تجربی در مخاطبان قرآنی برای تلاش در جهت تهذیب نفوس و اصلاح امورشان در دنیا می‌باشد.

کلمات کلیدی: قرآن کریم، استعاره مفهومی، نام‌نگاشت، حیات آخرت، سفر.

استناد: فیضی، زینب، مهتدی، حسین، فرح شیرازی، سید حیدر، فقیه، حسین (۱۴۰۱). نگاشت عناصر سازه‌ای حوزه تجربی «سفر» بر عناصر سازه‌ای حوزه فرامادی «آخرت» در الگوی استعاری «آخرت سفر است» در قرآن کریم، سال سیزدهم، دوره جدید، شماره چهل و هشتم، تابستان ۱۴۰۱: ۱۰۹-۱۳۴.

DOI: 10.30479/lm.2022.16340.3312

حق مؤلف © نویسندگان.

ناشر: دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره)

۱. مقدمه

در مطالعات زبان‌شناسی شناختی^۱، استعاره^۲، جزو اساسی تفکر بشری است. در این رویکرد جدید که اولین بار توسط لیکاف و جانسن^۳ مطرح شد استعاره در اصل جنبه مفهومی دارد و استعاره مفهومی^۴ نامیده می‌شود که «چارچوبی از تداعی‌های معتبر را فراهم می‌آورد که احتمال درک ارتباطات سایر حوزه‌های مطابق با آن چارچوب را افزایش می‌دهد» (جی ان جاج^۵، ۱۳۹۳ ش: ۶۳). با استعاره مفهومی شناخت مفاهیم مجرد از طریق مفاهیم عینی هموار می‌شود. به بیان واضح‌تر، در استعاره مفهومی یک قلمروی تجربی تقریباً بر قلمروی دیگر نگاشت شده و قلمروی دوم تا حدودی از راه قلمرو اول درک می‌شود. قلمروی که نگاشت می‌شود قلمروی مبدأ و قلمروی که بر آن نگاشت صورت می‌گیرد قلمروی مقصد نام دارد (Barcelona, 2003: 9).

استفاده از زبان‌شناسی شناختی در باب استعاره مفهومی در فهم متون دینی مؤثر است؛ چنان‌که پل ریکور^۶ می‌گوید: متون مذهبی سرشار از استعاره‌اند و برای فهم بهتر زبان آن باید به شیوه استعاری توجه کنیم (ریکور، ۱۳۸۶ ش: ۸۳). در قرآن کریم به عنوان یک متن دینی برجسته، از مفاهیم موجود در حوزه‌های محسوس برای مفهوم‌سازی مفاهیم ماورایی مانند آخرت و مرگ و... بهره گرفته شده است و با برقراری تناظر میان مؤلفه‌های حوزه ملموس و حوزه ناملموس مفاهیم قلمرو عینی بر مفاهیم فرامادی قلمرو انتزاعی نگاشت شده و با مفهوم‌سازی و تعیین قلمرو مبدأ و مقصد و ویژگی‌های مشترکشان سیر حرکت ذهن از مبدأ به مقصد مشخص می‌شود.

از مفاهیم انتزاعی مفهوم‌سازی شده با مفاهیم تجربی در قرآن کریم حیات آخرت است. قرآن کریم با مفهوم‌سازی این جهان سراسر اعجاب در مفهوم ملموس سفر، استعاره ساختاری «آخرت سفر است» را با انسجامی استعاری پدید آورده است. نام‌نگاشت «آخرت سفر است» با الگوبرداری‌های اخلاقانه، مفهوم پیچیده سرای ناشناخته حیات اخروی را در ساختار مفهوم شناخته شده سفر قابل فهم می‌نماید. در بسط حیات اخروی مفهوم «آخرت» در ساختار «سفر» مفهوم‌سازی شده و نام‌نگاشت «آخرت سفر است» با نگاشت تناظرهای نظام‌مند میان حوزه مبدأ و مقصد فهمیده می‌شود. قرآن کریم با تبیین آخرت که ماهیتی تجربه‌ناپذیر دارد، در ساختار مادی سفر با ایجاد تحولی عظیم در اندیشه بشری، اصول مورد نیاز مخاطب قرآنی را برای درک حیات اخروی به شیوه‌ای ساختارمند ارائه می‌دهد. نگارندگان در این مقاله بر آن هستند تا به سؤالات زیر پاسخ دهند:

۱. حوزه‌های مبدأ و مقصد در نام‌نگاشت «آخرت سفر است» کدامند؟
۲. نگاشت مفاهیم حوزه مبدأ بر حوزه مقصد در نام‌نگاشت «آخرت سفر است» چگونه صورت می‌گیرد؟
۳. تناظرهای نظام‌مند میان مفاهیم حوزه مبدأ و حوزه مقصد کدامند؟

۱-۱. پیشینه پژوهش

در حوزه استعاره مفهومی کتاب‌ها و پایان‌نامه‌ها و مقالاتی نوشته شده است که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

پایان‌نامه «دور الاستعاره المفهومية في فهم القرآن الكريم سورة النور أنموذجاً» اثر علی صاحب عبید (۱۳۹۸ ش) جامعه آل‌البتیت العالمیة که طبق پژوهش‌های زبان‌شناسی شناختی و سازوکارهای استعاره مفهومی به نقش مهم این استعاره‌ها در فهم نصوص قرآنی و برداشتن نقاب از آن‌ها در سوره نور می‌پردازد.

پایان‌نامه «استعاره مفهومی در قرآن کریم نمونه موردی آیات مربوط به زندگانی آخرت» اثر زینب فیضی، دانشگاه خلیج فارس، بخش‌هایی از مقاله حاضر مستخرج از همین پایان‌نامه است. این پایان‌نامه متعلق به نویسنده همین مقاله می‌باشد.

مقاله «بررسی استعاره‌های شناختی در حوزه زندگی دنیوی و اخروی در زبان قرآن» استعاره عام مقصود مقصد است» اثر مرتضی قائمی (۱۳۹۵ ش) دو فصلنامه علمی-پژوهشی پژوهش‌های زبان‌شناختی قرآن. این مقاله به بررسی زبان‌شناختی استعاره عام «مقصود مقصد است» در زمینه زندگی دنیوی و اخروی می‌پردازد.

مقاله «نام‌نگاشت‌های حیات آخرت در قرآن کریم در پرتو نظریه استعاره مفهومی» اثر زینب فیضی و همکاران (۱۳۹۹ ش)، فصلنامه علمی پژوهش‌های ادبی-قرآنی (دانشگاه اراک). این مقاله به بررسی نام‌نگاشت‌های «آخرت مزرعه است» و «آخرت بهتر است» و «آخرت خانه است» در قرآن کریم می‌پردازد و هیچ اشاره‌ای به نام‌نگاشت «آخرت سفر است» نکرده است.

مقاله «طرح‌واره‌های تصویری در حوزه سفر زندگی دنیوی و اخروی در زبان قرآن» اثر مرتضی قائمی (۱۳۹۵ ش) فصلنامه علمی-پژوهشی پژوهش‌های زبان‌شناختی قرآن. نویسنده در این مقاله چگونگی شکل‌گیری طرح‌واره‌های تصویری در حوزه سفر زندگی دنیوی و اخروی را در زبان قرآن بررسی می‌کند.

مقاله «تحلیل شناختی استعاره‌های مفهومی حرکت در قرآن کریم» از سیده شیرین حجازی (۱۳۹۷ ش) فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات قرآنی و فرهنگ اسلامی. این مقاله نقش استعاره‌های مفهومی با حوزه مبدأ حرکت در قرآن کریم را در درک استعاری حوزه‌های مقصد مانند وحی، نبوت، سعادت‌مندی و ... بررسی می‌کند.

مقاله «تحلیل و بررسی استعاره مفهومی آیات مربوط به قیامت» اثر مرتضی عبدی چاری (۱۴۰۰ ش)، دو فصلنامه علمی-ترویجی الهیات و معارف اسلامی. نگارنده در این مقاله استعاره‌های مفهومی مربوط به قیامت کبری را بررسی کرده است.

با توجه به اینکه پژوهش مستقلی با رویکرد مقاله حاضر انجام نشده است؛ لذا استنباط نام‌نگاشت «آخرت سفر است» از قرآن کریم وجه نوآورانه این پژوهش است؛ به‌همین خاطر نگارندگان در پرتو نظریه

استعاره مفهومی ضمن شناسایی تناظرهای نظام‌مند میان مؤلفه‌های حوزه مبدأ و مقصد به ترسیم نگاشت استعاره مفهومی مربوطه می‌پردازند.

۲. بحث و بررسی

۲-۱. تعریف استعاره مفهومی

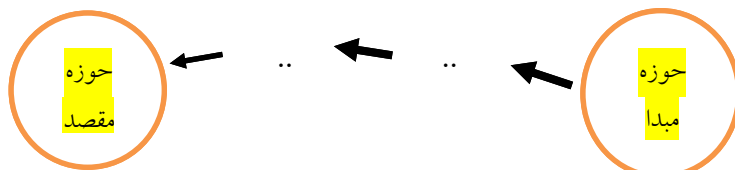
استعاره مفهومی درک کردن و تجربه کردن چیزی بر اساس چیز دیگری است. ساختار نظام مفهومی انسان استعاری است و استعاره‌های مفهومی به مثابه عبارات زبانی کاملاً پذیرفتنی‌اند؛ زیرا در نظام مفهومی فرد حضور دارند (Lakoff & Johnson, 2003: 5-6). استعاره مفهومی یک فرآیند شناختی پنهان در ذهن است. جوهر استعاره مفهومی ذهن و شناخت است نه زبان و نه تنها مورد استفاده ادبا؛ بلکه پدیده‌ای مشترک میان همه انسان‌ها و عالم و جاهل و حتی اطفال است (البوعمرانی، ۲۰۰۹ م: ۱۲۳).

۲-۲. مؤلفه‌های استعاره مفهومی

استعاره مفهومی متشکل از اجزا و مؤلفه‌های مختلفی است که با یکدیگر در تعاملند: حوزه مبدأ^۷، حوزه مقصد^۸، مبانی تجربی^۹، ساختار عصبی مربوط به موارد (۱) و (۲) در مغز، روابط بین حوزه‌های مبدأ و مقصد، عبارات زبانی استعاری^{۱۰}، نگاشت^{۱۱}، استلزام^{۱۲}، ادغام^{۱۳}، ادراک غیر زبانی و الگوهای فرهنگ (کوچس، ۱۳۸۴ ش: ۲۱-۲۲)؛ بر اساس پژوهش حاضر به تعریف و توضیح برخی از آن‌ها پرداخته می‌شود.

۲-۲-۱. حوزه مبدأ و حوزه مقصد

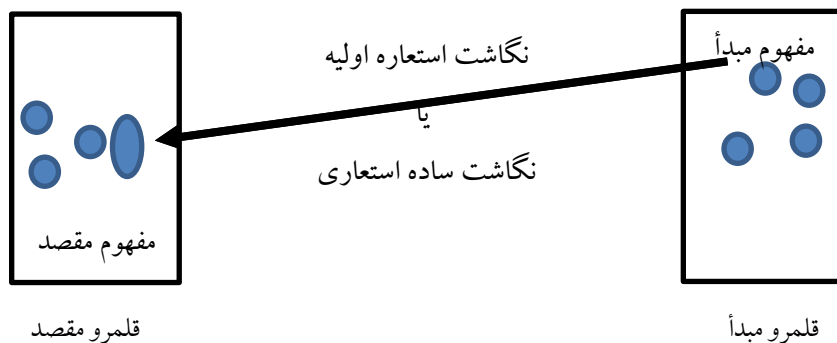
یک استعاره مفهومی از دو حوزه مفهومی تشکیل شده که هر حوزه در چارچوب حوزه دیگر فهمیده می‌شود. حوزه‌ای که از آن عبارات استعاری را خارج می‌کنیم تا حوزه مفهومی دیگری را درک کنیم حوزه مبدأ و آن حوزه مفهومی را که بدین روش درک می‌شود حوزه مقصد می‌نامیم (Kövecses, 2010, 4). «حوزه‌های مبدأ عینی‌تر و مادی‌ترند با صورت‌بندی شفاف‌تر و حوزه‌های مقصد نسبتاً انتزاعی‌ترند با توصیف دشوارتر» (Ibid, 2010: 34).

«نمودار ارتباط بین حوزه‌ی مبدأ و حوزه‌ی مقصد در استعاره مفهومی»

۲-۲-۲. نگاشت

در معنی‌شناسی شناختی، چگونگی درک استعاره را در قالب پدیده‌ای به نام «نگاشت» تبیین می‌کنند. لیکاف و جانسون این اصطلاح را از نظریه مجموعه‌ها در ریاضیات وام گرفته‌اند. گزاردی اساسی‌ترین مساله در نظریه استعاره مفهومی را نگاشت می‌داند و می‌گوید: نگاشت، انطباق استعاری میان مفاهیم مرتبط و نمایانگر ایجاد تناظر بین مفاهیمی است که ارتباط نزدیکی با هم دارند. در نگاشت، رابطه‌ای میان دو حوزه مفهومی برقرار شد و الگویی از یک حوزه بر حوزه دیگر منطبق می‌شود و حوزه‌های عینی قابل فهم می‌گردند (Grady, 2007, 190).

۲-۲-۳. نام‌نگاشت

لیکاف و جانسون در نام‌گذاری نگاشت‌ها با یادافزار به یادآورنده آن نگاشت می‌گویند: نام‌های یادافزاری نوعاً و البته نه همیشه دارای شکل حوزه مقصد و حوزه مبدأ است یا حوزه مقصد به مثابه حوزه مبدأ است که به آن «نام نگاشت» می‌گویند؛ یعنی عبارت = بیانگر استعاره مفهومی همان نام‌نگاشت است (Lakoff, 1993: 190). استعاره‌ها با مجموعه‌ای از تناظرهای مفهومی نگاشتند. مثلاً در استعاره «زندگی سفر است» نام‌نگاشت می‌شود: «زندگی سفر است». در رجوع به استعاره‌ای با یادافزاری چون «زندگی سفر است» مجموعه‌ای از تناظرهای هستی‌شناختی که مشخصه یک نگاشت است حاصل می‌شود:

- «مردم زنده متناظرند با مسافران.
- عمر شخص متناظر است با مسافت پیموده شده.
- مشکلات موجود در زندگی متناظرند با موانعی که بر سر راه سفر وجود دارد.
- مرگ متناظر است با مقصد نهایی سفر» (Lakoff & Turner, 1989:3-4).

۲-۳. اقسام استعاره‌های مفهومی

لیکاف و جانسون در کتاب استعاره‌هایی که با آن‌ها زندگی می‌کنیم انواع استعاره‌های مفهومی را به سه دسته استعاره‌های ساختاری، جهتی و وجودی تقسیم می‌کنند. از آن‌جا که استعاره مفهومی آخرت سفر است استعاره‌ای ساختاری می‌باشد به طور خلاصه به تعریف استعاره ساختاری با ذکر مثال می‌پردازیم: «در استعاره‌های ساختاری مفهوم به شکلی استعاری در چارچوب مفهوم دیگری ساختار می‌یابد» (Lakoff & Johnson, 2003, 15). مثلاً در استعاره «زمان طلا است» مفهوم زمان را در قالب مفهوم طلا می‌فهمیم.

۳. مفهوم‌سازی نام‌نگاشت «آخرت سفر است»

در زبان قرآن «آخرت» آفاقی ناپیدا و مفهومی غیبی دارد که حجاب دنیا مانع از شناخت آن می‌شود. قرآن کریم با مفهوم سازی این جهان بزرگ سراسر شگفتی در مفهوم ملموس سفر، استعاره ساختاری «آخرت سفر است» را با انسجامی استعاری پدید آورده است؛ که با نگاهی نظام‌مند و الگوبرداری خلاقانه، مفهوم پیچیده این سرای ناشناخته را در ساختار مفهوم عینی سفر قابل فهم می‌نماید. سفر امری هدفمند است و حیات هدفمند اخروی نیز مصداق خاصی از هدفمندی به طور کلی است؛ در نتیجه هدفمند بودن ویژگی مشترک میان دو حوزه آخرت و سفر می‌باشد که سبب انطباق این دو مفهوم برهم شده و نام‌نگاشت «آخرت سفر است» شکل می‌گیرد.

۳-۱. آیات مؤید نام‌نگاشت «آخرت سفر است» در قرآن

در اینجا به از برخی از کانون‌های استعاری مؤید بر نام‌نگاشت «آخرت سفر است» در قرآن کریم اشاره می‌کنیم:

﴿...وَتَزَوَّدُوا...﴾ (بقره: ۱۹۷)؛ «...یعنی برای آخرت توشه برگیرید...» (الزمخشری، ۱۴۰۷ ق: ج ۱، ۲۴۴).
التزود به معنای آماده کردن توشه و مایحتاجی است که مسافر با خود بر می‌دارد و زاد همان توشه است که با خود حمل می‌کند. در این‌جا تزود استعاره از فراهم آوردن کار نیک زیاد برای جهان ابدی است و برداشتن توشه به آمادگی مسافر برای سفر تشبیه شده است (ابن‌عاشور، ۱۴۲۰ ق: ج ۲/۲۳۱). از تأکید قرآن بر فراهم آوردن زاد و توشه برای آخرت، مسافر بودن انسان پس از مرگ در جهان اخروی با توشه‌ای که از دنیا با خود به همراه آورده به خوبی فهمیده می‌شود.

آیات مشتمل بر واژه «لبث» نیز مؤید این مضمون است: ﴿كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبُثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَاهَا﴾ (نازعات: ۴۶). با دیدن جهان آخرت دنیا در نظرشان کوچک شده؛ گویی در آن زندگی نکرده‌اند مگر به مقدار شامگاهی یا بامدادی (الطوسی، لاتاریخ: ج ۱۰/۲۶۶). درنگشان در دنیا به اندازه پاره‌ای از روز بوده است (القمی، ۱۳۶۳ ش: ج ۲/۴۰۴).

قرآن در سوره مؤمنون می‌فرماید: ﴿قَالَ إِنْ لَبِئْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَوْ أَنْتُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ (مؤمنون: ۱۱۴). اگر به روز قیامت ایمان می‌آوردید و برای آن توشه‌ای آماده می‌کردید اکنون در امن و امان بودید (مغنیه، ۱۴۲۴ ق: ج ۳۹۲-۳۹۳/۵).

﴿...لَبِئْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ...﴾ (مؤمنون: ۱۱۳). بر اساس این آیه ناچیز بودن ایام دنیا در مقابل ایام آخرت و متاع قلیل دنیا در برابر جاودانگی آخرت فهمیده می‌شود (الفخر الرازی، ۱۴۲۰ ق: ج ۲۳/۲۹۹). طبق آیات درنگ کوتاه در دنیا و متاع ناچیزش، اقامت جاوید در آخرت و توشه برگرفتن برای سرای ابدی همه دلالت بر سفر از دنیا به آخرت دارد.

﴿...كُنْتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ (بقره: ۲۸). در این آیه به سفر منزل به منزل انسان اشاره شده است: یعنی زندگی دنیا و سپس مرگ و بعد برزخ و دوباره مرگ و بعد زندگی آخرت و سپس بازگشت به سوی خدا و بازگشت به سوی خدا آخرین منزل در سیر آدمی است (الطباطبائی، ۱۳۹۰ ق: ج ۱/۱۱۱). حضور در پیشگاه خداوندی برای حساب به بازگشت مسافر به منزلش تشبیه شده است (ابن‌عاشور، ۱۴۲۰ ق: ج ۱/۳۷۱).

از منزلگاه‌های جهان آخرت روز قیامت می‌باشد: ﴿...يَوْمَ كَانَ مَقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ﴾ (معارج: ۴). امام صادق (ع) درباره مواقف قیامت در آخرت می‌فرماید: «...فَإِنَّ لِلْقِيَامَةِ خَمْسِينَ مَوْقِفًا كُلُّ مَوْقِفٍ مَقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ...» (الکلینی الرازی، ۱۴۰۷ ق: ج ۸/۱۴۳).

وجود پنجاه ایستگاه در قیامت مؤید مسافرت منزل به منزل انسان در جهان آخرت برای رسیدن به منتهی‌الیه سفر است. با نمایش مفهوم مجرد آخرت در تصویر شفاف سفر با ساختاری قابل فهم، درک مفهوم غیبی سرای آخرت با سهولت بیشتری انجام می‌شود. قرآن با در نظر گرفتن ملزومات مفهوم محسوس سفر از جمله فراهم آوردن توشه برای آخرت و تشبیه انسان به مسافر در جهان اخروی به دنبال تصویرسازی حیات فرامادی آخرت در ساختار مادی سفر است که منجر به استنباط نام‌نگاشت «آخرت سفر است» می‌گردد. اکنون قبل از پرداختن به نگاهت تناظرهای نظام‌مند حوزه مبدأ بر مقصد نیاز است تا با برخی مؤلفه‌ها و لوازم سفر آشنا شویم.

۲-۳. لوازم و مؤلفه‌های سفر

در استعاره «زندگی سفر است» از لیکاف و ترنر^{۱۴} «سفر» قلمرو مبدأ و «زندگی» قلمرو مقصد است. در تناظرهای میان دو حوزه سفر و زندگی برخی از ارکان سفر: «مسافر، مقصد، مسیر، موانع، راهنما، مسافت طی شده، جاده‌های فرعی و توشه سفر» می‌باشند (Lakoff & Turner, 1989: 3-4). با توجه به بدیهی بودن سفر از دیگر ملزوماتش: نقطه شروع، ایستگاه‌های بین راهی سفر، منتهی‌الیه مسیر، مأموران انتظامی، مساعدت دیگران، همسفر، راننده، گردنه‌ها، مقدمات، ایمنان و بدحالان در سفر و ... می‌باشند. اکنون با

تبیین برخی مؤلفه‌های مناظر با این ارکان در سفر آخرت به شناسایی تناظرهای مفهومی از حوزه مبدأ به مقصد و ترسیم نمودار نگاشت احکام قلمرو مبدأ بر مقصد می‌پردازیم؛ همچنین با توجه به زیاد بودن مؤلفه‌های سفر آن‌ها را در چهار بخش جداگانه مورد بررسی قرار می‌دهیم.

۳-۲-۱. مؤلفه‌های بخش اول سفر

۳-۲-۱-۱. نقطه شروع و منزل آخر

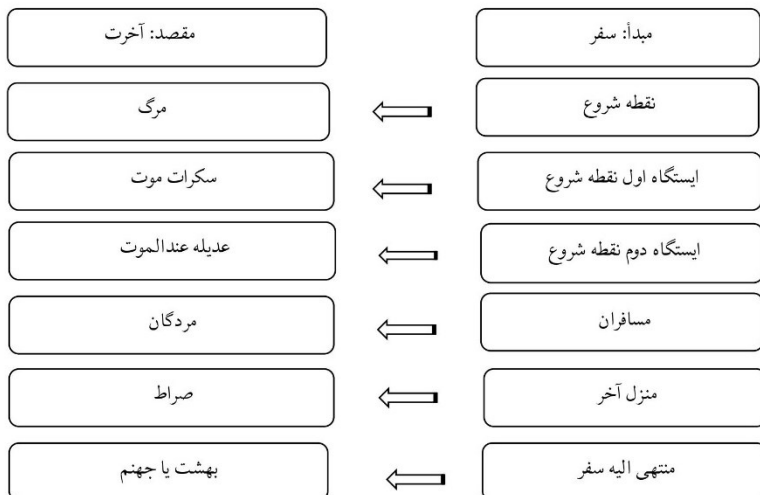
مسافران سفر هدفمند آخرت با شروع سفر از نقطه آغازین به سوی نقطه پایانی رهسپار می‌شوند. «اولین منزل مرگ است» (قمی، ۱۳۸۶ش: ۱۴). گردنه اول مرگ، سكرات موت یعنی شدت جان‌کندن است: ﴿وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ...﴾ (ق: ۱۹) و گردنه دوم «عدیله عندالموت است یعنی: عدول کردن از حق به باطل در هنگام مرگ که شیطان، محتضر را در تشکیک اندازد (قمی، ۱۳۸۶ش: ۲۰)؛ از این‌رو مرگ دارای دو گردنه صعب‌العبور و دشوار است. مفهوم سازی آخرت در سیمای سفری سخت زنگ خطری برای انسان در تهیه توشه کافی برای پیمودن سفری صعب‌العبور است. در منازل الآخره آخرین منزل آخرت پل صراط است (قمی، ۱۳۸۶ش: ۱۱۰). دسته‌ای چون برق و گروهی هم با وضع دیگری از آن گذر می‌کنند و دسته‌ای نیز در دوزخ سقوط می‌کنند (جوادی آملی، ۱۳۸۱ش: ج ۲۱۲/۵). صراط نقشی اساسی در تعیین جایگاه ابدی انسان‌ها و رسیدن به منتهی‌الیه مسیر دارد.

۳-۲-۱-۲. مسافران آخرت

همه انسان‌ها با مرگ، مسافر آخرتند: ﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ...﴾ (آل عمران: ۱۸۵). مفهوم‌سازی آخرت در قالب سفر با مسافران فضای فرامادی آن را برای مخاطبان قرآنی محسوس می‌نماید.

۳-۲-۱-۳. منتهی‌الیه سفر

بهشت و جهنم منتهی‌الیه سفر آخرت هستند. کسانی که نتوانند از پل صراط عبور کنند جایگاهشان جهنم است؛ اما پرهیزکاران چون برق از آن گذر می‌کنند: ﴿وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا... ثُمَّ نُنْجِي الَّذِينَ اتَّقَوْا...﴾ (مریم: ۷۱-۷۲) و خداوند در قرآن به متقین وعده بهشت را می‌دهد و می‌فرماید: ﴿إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ﴾ (طور: ۱۷). قرآن با الگوبرداری از مفهوم عینی سفر، حیات مجرد آخرت را به زیبایی مفهوم‌سازی می‌کند. تصویرسازی سفر آخرت در ذهن با منازلی که مسافران از منزل اول تا منتهی‌الیه مسیر طی می‌کنند فهم جهان انتزاعی پس از مرگ را ملموس می‌نماید. آخرت در ساختار سفر دارای نقطه شروع و مسافر و... می‌باشد. حال با شناسایی مفاهیم مناظر مؤلفه‌های سفر دنیوی در سفر آخرت تناظرهای نظام‌مند از حوزه مبدأ بر حوزه مقصد نگاشت می‌شود:

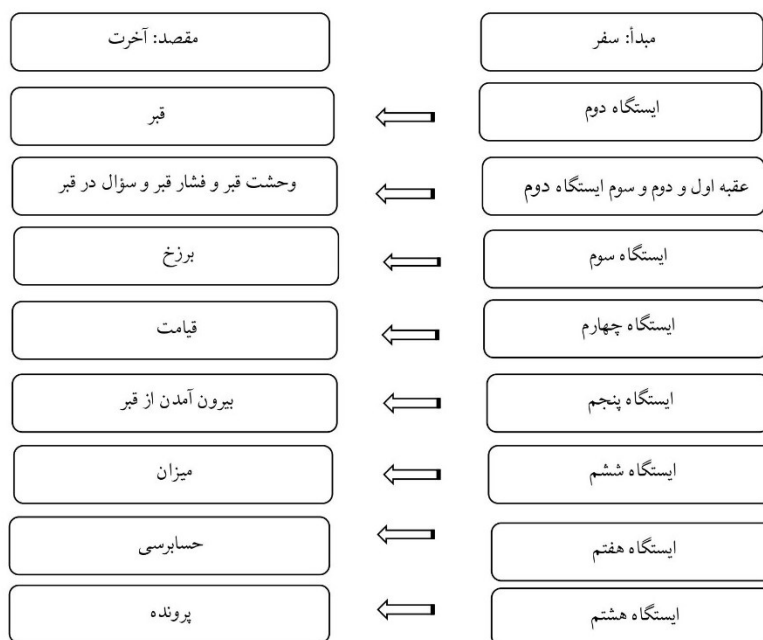

«نمودار نگاشت حوزه مبدأ بر حوزه مقصد در مؤلفه‌های بخش اول سفر» شماره (۱)

۳-۲-۲. مؤلفه‌های بخش دوم سفر

۳-۲-۲-۱. ایستگاه‌های بین منزل اول و آخر در سفر آخرت

سفر آخرت دارای منازل متعددیست و مسافران با مرگ، بار سفر بسته و به سوی ایستگاه‌های بعدی رهسپار می‌شوند. بین منزل اول تا منزل آخر، هفت منزل دیگر وجود دارد: «قبر، برزخ، قیامت، بیرون آمدن از قبر، میزان، حسابرسی و پرونده» (قمی، ۱۳۸۶ ش: ۹-۶). قبر خود دارای عقبه و گردنه‌های هولناکی است: «عقبه وحشت قبر و عقبه ضغط و فشار قبر و عقبه سؤال منکر و نکیر در قبر» (قمی، ۱۳۸۶ ش: ۶). انسان با تصور آخرت در قالب سفر، اوقات خود را در دنیا غنیمت می‌شمارد و با انجام اعمال صالح کوله‌بار خود را برای سفر طولانی آخرت آماده می‌نماید تا در نهایت به سلامت از منازل هولناک جهان ابدی گذر نماید. این الگو برداری استعاری قرآن از نام‌نگاشت «آخرت سفر است» نگاشتی نظام‌مند بین حوزه‌های مبدأ و مقصد می‌آفریند و تناظرهای نظام‌مندی بین دو حوزه به صورت زیر بر هم نگاشت می‌شوند:

«نمودار نگاشت حوزه مبدأ بر حوزه مقصد در مؤلفه‌های بخش دوم سفر» شماره (۲)

۳-۲-۳. مؤلفه‌های بخش سوم سفر

۳-۲-۳-۱. مقدمات سفر

هر مسافری قبل از رفتن به یک سفر، به فکر آماده کردن مقدمات سفر خویش است. سرای آخرت نیز که در ساختار سفر تصویری شفاف به خود گرفته از این قاعده مستثنی نیست. از مقدمات سفر آخرت، نوشتن وصیتنامه و آماده کردن کفن است. امام صادق^(ع) می‌فرمایند: «مَنْ كَانَ مَعَهُ كَفْنُهُ فِي بَيْتِهِ لَمْ يُكْتَبْ مِنَ الْغَافِلِينَ...» (الکلینی الرازی، ۱۴۰۷ ق: ج ۳/۲۵۶)؛ «هر کس کفن خود را در خانه داشته باشد، از بی‌خبران نوشته نشود...»؛ همچنین زمانی که از ایشان درباره وصیت سؤال شد فرمودند: «هِيَ حَقٌّ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ» (الحر العاملی، ۱۴۱۶ ق: ج ۲/۴۴۶)؛ «وصیت، حقی بر ذمه هر مسلمانی است».

این‌که قرآن، آخرت را به عنوان حیاتی پایدار در تصویر ملموس سفر مفهوم‌سازی کرده است منجر به شناخت هر چه بهتر جهان تجربه‌نشده ابدی برای انسان شده‌است. وقتی انسان به آخرت به عنوان سفری طولانی می‌اندیشد با مرور مؤلفه‌های سفر در ذهن از تهیه مقدمات سفر آخرت که وصیت و آماده کردن کفن است، غافل نمی‌شود و در عین تلاش برای حیات آبرومند دنیوی، خود را برای انتقال به سرای ابدی آماده می‌سازد.

۳-۲-۳-۲. همسفران آخرت

از ارکان یک سفر طولانی وجود همسفران همراه در سفر است. در سفر آخرت مردگان مؤمن در طول سفر هم‌نشینی دارند. امام صادق^(ع) می‌فرماید: «إِذَا دَخَلَ الْمُؤْمِنُ قَبْرَهُ كَانَتْ الصَّلَاةُ عَنْ يَمِينِهِ وَالرَّكَاةُ عَنْ يَسَارِهِ وَالْبِرُّ يُطْلَعُ عَلَيْهِ وَيَتَنَحَّى الصَّبْرُ نَاحِيَةً وَإِذَا دَخَلَ عَلَيْهِ الْمَلَكَانِ اللَّذَانِ يَلِيَانِ مُسَاءَلَتَهُ قَالَ الصَّبْرُ لِلصَّلَاةِ وَالرَّكَاةِ دُونَكُمَا صَاحِبِكُمْ فَإِنْ عَجَزْتُمْ عَنْهُ فَأَنَا دُونَهُ» (الکلبینی الرازی، ۱۳۶۵ ش: ج ۹۰/۲)؛ «چون مؤمن داخل قبر شود نماز، طرف راست و زکات، طرف چپ او و احسان بر سر او سایه افکند و صبر در گوشه‌ای است، چون دو فرشته بر او درآیند که متصدی سؤال و جواب اویند صبر به نماز و زکات و احسان گوید: مراقب رفیق خود باشید و اگر درمانده شدید من یاور او هستم». به استناد این روایت، در سفر آخرت، نماز، زکات، احسان و صبر، همسفران مؤمن در سفر آخرت هستند؛ البته همسفران دیگری هم برای سفر آخرت ذکر شده‌اند؛ که به جهت دوری از اطاله کلام از ذکر آنها صرف نظر می‌شود.

وجود همسفران نیکو در سفر صعب‌العبور آخرت خود مؤید هدفمندی سفر سرای باقی می‌باشد. توصیه به انجام اعمال صالح در دنیا برای همراه شدن با همسفران نیکویی است؛ که در سفر آخرت انسان را یاری نموده و قوت قلبی برای او در گذر از منازل اخروی باشند.

۳-۲-۳-۳. راننده یا راهنمای سفر آخرت

هر سفر طولانی نیاز به راننده و راهنمایی دارد؛ که مسافرش را به درستی به مقصد برساند. انسان در سفر پر پیچ و خم آخرت با توجه به اعمالی که در دنیا انجام داده و پیشوایانی که از آنها پیروی می‌کرده دارای پیشوایی است که او را به مقصد نهایی که بهشت یا جهنم است فرا می‌خواند. قرآن کریم می‌فرماید: ﴿يَوْمَ نَدْعُو كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ...﴾ (اسراء: ۷۱). مراد از امام، پیشوا و مقتدا است (الطبرسی، ۱۴۱۲ ق: ج ۳۳۹/۲). امام صادق^(ع) درباره این آیه می‌فرماید: «کل أناس بامامهم أصحاب الشمس بالشمس وأصحاب القمر بالقمر وأصحاب النار بالنار وأصحاب الحجارة بالحجارة...» (العروسی الحویزی، ۱۴۱۵ ق: ج ۱۹۴/۳)؛ «در قیامت هر گروهی با امامشان محشور می‌شوند. خورشید پرستان با خورشید، ماه پرستان با ماه، آتش پرستان با آتش و سنگ پرستان با سنگ».

قرآن کریم از دو گونه امام و پیشوا در جهان آخرت نام می‌برد: یکی امام نور و هدایت و دیگری امام نار و ضلالت. قرآن درباره پیشوای نور و هدایت می‌فرماید: ﴿وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْتَدُونَ بِأَمْرِنَا...﴾ (انبیاء: ۷۳). گفتار و کردار این پیشوایان مورد اقتدای مردم بود و مردم را به راه حق هدایت می‌کردند و نعمت ما نصیب پیروان آنهاست (الطبرسی، ۱۳۷۲ ش: ج ۸۹/۷). پیشوای دیگری که قرآن از آن نام می‌برد پیشوای نار و ضلالت است: ﴿وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ...﴾ (قصص: ۴۱). در سفر آخرت هر مسافری با پیشوایی که در دنیا انتخاب کرده به دادگاه عدل الهی احضار شده و از آن‌جا که منتهی‌الیه سفر آخرت بهشت یا

جهنم است مسافران با راهنمایان نور و هدایت به بهشت می‌رسند و مسافران با پیشوایان نار و ضلالت در جهنم فرود می‌آیند.

۳-۲-۳. توشه یا وسیله سفر آخرت

هر سفری به توشه‌ای برای حرکت احتیاج دارد؛ چه رسد به سفری که بازگشت ندارد. قرآن کریم آخرت را در قالب سفری بی بازگشت به تصویر می‌کشد: ﴿...فَازْجِعْنَا نَعْمَلُ صَالِحًا...﴾ (سجده: ۱۲)؛ ولی خداوند می‌فرماید: ﴿بَلْ بَدَأْتُمْ مَا كَانُوا يُمْضُونَ مِنْ قَبْلُ...﴾ (انعام: ۲۸).

در این سفر بی بازگشت با عقبه‌های هولناک ضروری است که انسان قبل از فرارسیدن مرگش به فکر تهیه بهترین توشه باشد. وقتی شخصی از امیرالمؤمنین علی^(ع) برای تجهیز سفر آخرت که از آن به «استعداد للموت» تعبیر شده پرسید امام^(ع) فرمودند: «أَدَاءُ الْفَرَائِضِ وَاجْتِنَابُ الْمَحَارِمِ وَالِاسْتِمَالُ عَلَى الْمَكَارِمِ...» (النوری الطبرسی، ۱۴۰۸ ق: ج ۱۰۱/۲-۱۰۰)؛ «انجام واجبات و پرهیز از محرمات و دارا بودن فضائل اخلاقی...». ایشان درباره آمادگی تجهیز برای سفر آخرت در خطبه ۲۰۴ نهج البلاغه می‌فرمایند: «تَجَهُّزًا وَرَحِمَكُمُ اللَّهُ، فَقَدْ نُودِيَ فِيكُمْ بِالرَّحِيلِ، وَ أَقْلُوا الْعُرْجَةَ عَلَى الدُّنْيَا، وَ انْقَلَبُوا بِصَالِحٍ مَا يَحْضُرْتَكُمْ مِنَ الزَّادِ...» (الشریف الرضی، ۱۴۳۱ ق: ۴۲۸)؛ «رحمت خدا بر شما! آماده کوچ از این جهان شوید چرا که ندای رحیل در میان شما داده شده است. علاقه خود را در دنیا کم کنید و با تهیه توشه از اعمال صالحی که در قدرت دارید به سوی آخرت بازگردید...».

انجام واجبات، پرهیز از محرمات، دارا بودن فضائل اخلاقی و ... از جمله توشه‌هایی است که امیرالمؤمنین^(ع) فراهم آوردن آن‌ها را در دنیا گوشزد می‌کند.

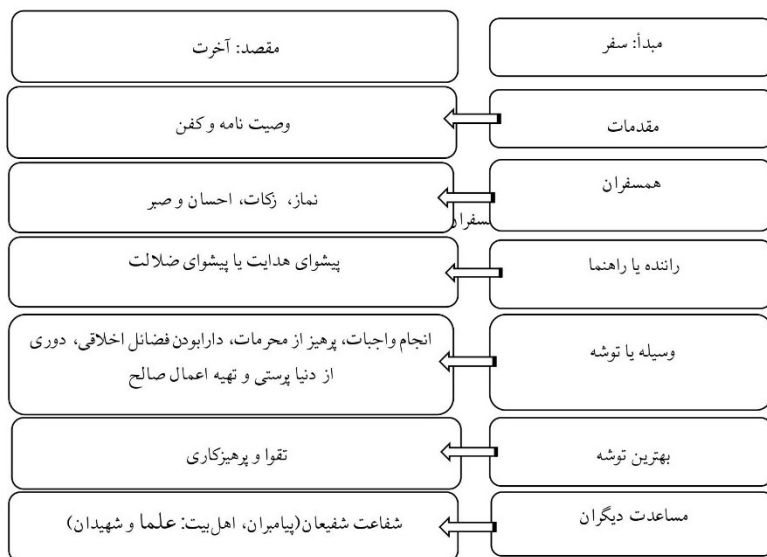
هرچه توشه مسافر آخرت پربارتر باشد سفرش کم‌خطرتر و پیمودن راه برایش آسان‌تر است. تداعی مردگان در جهان آخرت در لباس مسافران باعث می‌شود تا انسان در زندگی دنیا در انجام تمام امور قبل از تحصیل منافع دنیوی به فکر فراهم آوردن توشه مورد نیاز سفر پر فراز و نشیب آخرت باشد؛ اما از بین تمامی توشه‌ها قرآن می‌فرماید: ﴿...خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى﴾ (بقره: ۱۹۷). تکیه‌گاه تقوا بهترین زاد و توشه‌ای است که گذر از گردنه‌های صعب‌العبور سفر آخرت را برای مسافران جهان ابدی راحت و آسان می‌نماید و توقف انسان را در مواقف و منازل طاقت‌فرسای مسیر اخروی کوتاه می‌نماید.

۳-۲-۳. مساعدت دیگران

از لوازم سفرهای طولانی و سخت، مساعدت اشخاص مورد وثوق و کمک‌کارانی است که با توانمندی‌های خود ضعف مسافران را در رسیدن به انتهای مسیر جبران نمایند. از مزایایی که خداوند رحیم به مسافران سفر آخرت اختصاص داده وجود کمک‌کارانی است که بر اساس قرآن شفاعت بایذن الله انجام می‌دهند:

﴿...مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ...﴾ (یونس: ۳)؛ ﴿...وَلَا يُشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنْ أَرَادَ...﴾ (انبیاء: ۲۸).

از این آیات هم وجود شفیعان باذن الله در آخرت فهمیده می‌شود و هم اینکه مورد شفاعت شفیعان تنها کسانی هستند که خداوند متعال رضایت شفاعت را برای آنها صادر می‌کند. پیامبر اکرم (ص) درباره شفیعان حیات اخروی می‌فرماید: «يَشْفَعُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْأَنْبِيَاءُ ثُمَّ الْعُلَمَاءُ ثُمَّ الشُّهَدَاءُ» (النیسابوری، ۱۳۷۵ ش: ج ۱۱/۱) و امیرالمؤمنین علی (ع) می‌فرماید: «...لَنَا شَفَاعَةٌ وَلَا هَلْ مَوَدَّتِنَا شَفَاعَةٌ...» (المجلسی، لاتاریخ: ج ۱۹/۸). وجود شفیعان و کمک‌کاران در سفر آخرت از مؤلفه‌هایی است که هدفمندی سفر خطیر اخروی را بیش از پیش ثابت می‌کند و نشان می‌دهد که در منازل هولناک این سفر عظیم و طولانی مددکارانی هستند؛ که به یاری مسافران برخاسته و راه رسیدنشان را برای رفتن به منتهی‌الیه مسیر هموار می‌نمایند. با بررسی‌های انجام گرفته مشاهده شد که آخرت در سیمای سفر دارای مؤلفه‌هایی از جمله مقدمات سفر، همسفران و راننده یا راهنما و... در سفر می‌باشد. میان مفاهیم مؤلفه‌های آخرت به عنوان حوزه مقصد و مفاهیم مؤلفه‌های سفر به عنوان مبدأ تناظرهایی برقرار است که این تناظرها ما را به ترسیم نگاشت از حوزه مبدأ به حوزه مقصد رهنمون می‌سازند:

«نمودار نگاشت حوزه مبدأ بر حوزه مقصد در مؤلفه‌های بخش سوم» شماره (۳)

۳-۲-۴. مؤلفه‌های بخش چهارم سفر

۳-۲-۴-۱. مسافت

قرآن از آخرت تعبیر به «دارالقرار» کرده است. ثبات و جاودانگی آخرت، طولانی بودن سفر منزل به منزل آخرت را می‌رساند و این که آخرت به عنوان سفری طولانی دارای بُعد مسافت است. امام علی (ع) درباره

چگونگی مسافت سفر آخرت در نامه ۳۱ نهج البلاغه می فرمایند: «...اعْلَمْ أَنَّ أَمَامَكَ طَرِيقًا ذَا مَسَافَةٍ بَعِيدَةٍ وَ مَشَقَّةٍ شَدِيدَةٍ...». (الشریف الرضی، ۱۴۳۱ ق: ۵۲۹) بر این اساس سفر آخرت دارای مسافتی طولانی و همراه با مشقت‌های فراوان است. مکارم شیرازی در توضیح بیان امیرالمؤمنین^(ع) می گوید: «پیمودن راه‌های دنیا هرچند طولانی و مشقت‌بار باشد در برابر آخرت آسان است. راه آخرت از گردنه‌های صعب‌العبور فضائل اخلاقی و مبارزه با هواهای نفسانی می‌گذرد و گاه پیمودن یکی از آن‌ها سال‌ها وقت می‌طلبد». (مکارم شیرازی، ۱۳۸۶ ش، ۵۷۲/۹)

امام علی^(ع) در ادامه نامه ۳۱ با تأکید بر لزوم تهیه توشه کافی برای این سفر طولانی می‌فرماید: «... أَنَّهُ لَا عَنِّي بِكَ فِيهِ عَنْ حُسْنِ الْإِزْتِيَادِ وَقَدْرٍ بَلَاعِكَ مِنَ الرَّادِ مَعَ خَفَّةِ الظَّهْرِ...» (الشریف الرضی، ۱۴۳۱ ق: ۵۲۹): «...در این راه از کوشش و تلاش صحیح و فراوان و توشه کافی که تو را به مقصد برساند بی‌نیاز نیستی؛ به علاوه باید در این راه سبک‌بار باشی...». از این گونه تأکیدها در نهج البلاغه بعد مسافت سفر آخرت و صعب‌العبوری و مشقت‌های فراوان منازلش به خوبی فهمیده می‌شود.

قالب سفر که قرآن کریم برای مفهوم انتزاعی آخرت به کار برده دارای تصویرسازی‌های بسیار دقیق و جامع است. با تجسم آخرت در ساختار سفر لزوم تهیه زاد و توشه کافی اهمیت می‌یابد؛ مخصوصاً که این سفر مانند سفرهای دنیوی کوتاه نیست؛ بلکه دارای مسافت بسیار طولانی همراه با مشقت‌های فراوان و پیچ و خم بسیار است.

۳-۲-۴. جاده‌های فرعی

هرکدام از منازل آخرت می‌توانند دارای ایستگاه‌ها و جاده‌های فرعی نیز باشند. مثلاً قیامت به عنوان منزل چهارم از منازل آخرت دارای پنجاه موقف و ایستگاه فرعی است؛ همچنان‌که امام صادق^(ع) می‌فرماید: «...فَإِنَّ لِلْقِيَامَةِ خَمْسِينَ مَوْقِفًا كُلُّ مَوْقِفٍ مَقْدَارُهُ أَلْفُ سَنَةٍ...». (الکلینی الرازی، ۱۴۰۷ ق: ج ۸/۱۴۳)

۳-۲-۳. ایمنان در سفر

کسی که در سفر ایمن باشد با آرامش بیشتر و سرعت بالاتر به مقصد می‌رسد. در سفر هدفمند اخروی مؤمنان کسانی هستند که از سلامتی و ایمنی کافی برخوردارند و راه‌یافته به حقیقت هستند. قرآن کریم در این باره می‌فرماید: ﴿الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ﴾ (انعام: ۸۲). در سفر آخرت متقین کسانی هستند که با فرا رسیدن مرگشان فرشتگان به زیبایی و نیکویی آن‌ها را قبض روح می‌کنند و وعده بهشت به آنها داده می‌شود؛ هم‌چنان‌که قرآن کریم در سوره نحل می‌فرماید: ﴿الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ (نحل: ۳۲). این آیه بیان وضع متقین است و آن‌ها را به پاکی و دوری از خبث و آلودگی توصیف نموده و به ایشان وعده امنیت و راهنمایی به بهشت

می‌دهد (الطباطبائی، ۱۳۹۰ ق: ج ۲۳۶/۱۲). مؤمنین و متقین در هنگام قبض روح در نهایت سلامت و امنیت از دنیا رخت بر می‌بندند و با آرامش خیال منازل متعدد سفر آخرت را طی می‌کنند تا به بهشت برین درآیند.

۳-۲-۴. بدحالات سفر آخرت

در قرآن به گروه‌هایی اشاره شده است که فرشتگان جان آن‌ها را به سختی گرفته و با بدحالی سفر آخرت را آغاز می‌کنند:

﴿وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ﴾ (انفال: ۵۰)؛
﴿فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ﴾ (محمد: ۲۷)؛ این حکایت، بدحالی هنگام مرگ منافقان و کسانی است که به دین خدا پشت کرده و به راحتی از آن برمی‌گردند و احکام خدا را نادیده گرفته‌اند (جوادی آملی، ۱۳۸۲ ش: ج ۲۰۵/۱۴).

﴿إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا...﴾ (نساء: ۹۷). این گروه که ستمکاران به خویشند کسانی هستند که به بهانه استضعاف حاضر به پذیرش دین خدا نشدند و فرشتگان بزرگی سرزمین خدا را برای مهاجرت به آن‌ها یادآور می‌شوند.

بر اساس آیات برخی از بدحالات و نایمنان سفر آخرت کافران و منافقان و مستضعفان بهانه‌جو هستند که به سختی جان داده و در سفر پرمشقت اخروی دور از سلامت و امنیت با وضعی جان‌کاه طی طریق می‌کنند.

۳-۲-۵. مأموران سفر آخرت

برخورد مأموران در هر سفر بسته به رفتار مسافران متفاوت است. مسافران با ملزومات مناسب مورد ستایش مأمورانند و بشارت به منزل بعدی را دریافت می‌کنند؛ اما مسافران بی‌اهمیت به مسافت سفر با وسایل دست و پاگیر مورد غضب مأمورانند و در نهایت از ناکجا آباد سر در می‌آورند. در سفر طولانی و سخت آخرت نیز مأمورانی وجود دارند؛ که وجودشان اجتناب‌ناپذیر است و مسافران اخروی ملزم به تبعیت از آنانند. این مأموران در هر منزلی همان ملائکه الهی‌اند که به امر پروردگار عمل می‌کنند و در این جا به تعدادی از آن‌ها اشاره می‌شود:

از مأموران سفر آخرت فرشته مرگ است: ﴿قُلْ يَتَوَفَّاكُم مَّلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ...﴾ (سجده: ۱۱)؛ اما ملک‌الموت مأموران کثیری دارد که به دستور اویند: فرشته مرگ از ملائکه رحمت و عذاب، مأمورانی دارد

که به هنگام مرگ هر کس آنان را می‌فرستد و ملک‌الموت اسم جنس است (الطبرسی، ۱۳۷۲ ش: ج ۵۱۴/۸).

در سوره نحل به ملائکه رحمت الهی در هنگام قبض روح اشاره شده است: ﴿الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ طَيِّبِينَ...﴾ (نحل: ۳۲). مأموران عذاب الهی جان ستمگران را به سختی ستانده و دست‌های خویش را برای عذاب آن‌ها یا گرفتن جانشان می‌کشایند: ﴿...وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمْرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُو أَيْدِيهِمْ...﴾ (انعام: ۹۳).

مأموران الهی در سفر آخرت در قیامت نیز حضور دارند و دسته‌ای از آن‌ها به استقبال مؤمنان می‌روند: ﴿...وَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمُكُمْ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ﴾ (انبیا: ۱۰۳).

وجود مأموران الهی در سفر هدفمند اخروی مفهوم‌سازی آخرت را در پوشش سفر واضح‌تر می‌سازد و اهتمام انسان‌ها را نسبت به فراهم آوردن توشه مناسب برای این سفر بیشتر می‌کند. وجود مأموران رحمت و عذاب در حیات آخرت زنگ خطری است تا انسان‌ها در دنیا که مکان جمع‌آوری توشه سفر آخرت است به هوش باشند و با مجهز نمودن خود به سلاح تقوا از رحمت و بشارت مأموران الهی در آخرت بهره‌مند گردند.

۳-۲-۴. گردنه‌ها و موانع و گذرگاه‌ها

در سفرهای صعب‌العبور با مسافت طولانی، مسافران با موانع و گردنه‌هایی مواجه می‌شوند که در صورت همراه داشتن ملزومات مورد نیاز به راحتی از آن‌ها عبور می‌کنند و به منزل بعدی می‌رسند؛ آخرت نیز در لباس یک سفر طولانی و صعب‌العبور از داشتن موانع و گردنه‌ها مستثنی نیست. قرآن کریم درباره گردنه‌های صعب‌العبور می‌فرماید: ﴿فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ * وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ﴾ (بلد: ۱۲-۱۱)؛ «العقبه»: راهی است که به دشواری از آن عبور می‌کنند و در فارسی همان گردنه است و به خاطر تنگی مسیرش و خطر سقوط، صعود از آن مشکل است (الطبرسی، ۱۳۷۲ ش: ج ۷۴۶/۱۰).

به اعتقاد شیخ صدوق، در طریق محشر به اسم هر امر یا نهی الهی عقبه‌ای است؛ که بنده را نزد آن نگه داشته و از او سؤال می‌کنند و همه عقبات بر صراط قرار دارند. یکی از آن‌ها «ولایت امیرالمؤمنین و ائمه^(ع) است»، یکی «رحم»، دیگری «نماز»، یکی دیگر «امانت» و اهم عقبات «مرصاد» است (شیخ صدوق، بی تا: ۸۸-۸۹).

انسان با تجسم حیات ناشناخته آخرت در ذهن خود در قالب سفر همراه با عقبه‌های هولناک فرصتش را در دنیا محدود دانسته و این فرصت اندک را در غفلت سپری نمی‌کند؛ بلکه در همه حال هوشیار بوده و با اطاعت الهی و دوری از محرّمات، خود را برای گذر از گردنه‌های دشوار سفر آخرت آماده می‌سازد تا با عبور آسان از گذرگاه صراط به سعادت ابدی نایل آید. دشوار بودن سفر از معناداری آن است؛ زیرا

پیمودن مسیر هرچه دشوارتر باشد امری معنادارتر خواهد بود و عبث نبودن آن را نمایان‌تر می‌سازد؛ در بررسی نام‌نگاشت «آخرت سفر است» علاوه بر بررسی سایر مؤلفه‌های سفر آخرت مؤلفه‌هایی هم‌چون مسافت، وجاده‌های فرعی و... نیز بررسی گردید. با تبیین این مؤلفه‌ها می‌توانیم نمودار نگاشتی نظام‌مند را بین مؤلفه‌های حوزه مبدأ و مقصد ترسیم نماییم:

«نمودار نگاشت حوزه مبدأ بر حوزه مقصد در مؤلفه‌های بخش چهارم» شماره (۴)

۳-۳. تناظرهای نظام‌مند در نام‌نگاشت «آخرت سفر است»

قرآن با خلاقیتی مثال‌زدنی و الگوبرداری هوشمندانه میان مفهوم ناملموس آخرت و مفهوم ملموس و محسوس سفر، رابطه‌ای استعاری و قابل درک می‌آفریند. از دلایل انتخاب حوزه مبدأ «سفر» برای درک حوزه مقصد «آخرت» وجود ویژگی مشترک هدفمندی سفر و آخرت است که سبب انطباق این دو مفهوم بر یکدیگر شده و نام‌نگاشت «آخرت سفر است» شکل می‌گیرد. تا این‌جا با مفهوم‌سازی نام‌نگاشت «آخرت سفر است» با استفاده از مؤلفه‌های سفر و یافتن تناظرهای آن در حوزه مقصد آخرت، نگاشت‌های حوزه مقصد بر حوزه مبدأ را نشان دادیم و در ادامه بر اساس این نگاشت‌ها به ذکر تناظرهای نظام‌مند که مشخصه اصلی یک نگاشت است در نام‌نگاشت «آخرت سفر است» به صورت زیر می‌پردازیم:

مرگ متناظر است با نقطه شروع سفر و سكرات موت متناظر است با ایستگاه اول نقطه شروع سفر و عدیله عندالموت متناظر است با ایستگاه دوم نقطه شروع سفر؛ مردگان متناظرند با مسافران؛ صراط متناظر است با منزل آخر سفر؛ بهشت یا جهنم متناظرند با منتهی‌الیه مسیر؛ قبر متناظر است با ایستگاه دوم سفر و وحشت قبر متناظر است با عقبه اول ایستگاه دوم سفر و ضغط و فشار قبر متناظر است با عقبه دوم ایستگاه دوم سفر و سؤال منکر و نکیر در قبر متناظر است با عقبه سوم ایستگاه دوم سفر؛ برزخ متناظر

است با ایستگاه سوم سفر؛ قیامت متناظر است با ایستگاه چهارم سفر؛ بیرون آمدن از قبر متناظر است با ایستگاه پنجم سفر؛ میزان متناظر است با ایستگاه ششم سفر؛ حسابرسی متناظر است با ایستگاه هفتم سفر؛ پرونده متناظر است با ایستگاه هشتم سفر؛ وصیت و کفن متناظرند با مقدمات سفر؛ نماز و زکات و احسان و صبر متناظرند با همسفران؛ پیشوای نور و هدایت یا پیشوای نار و ضلالت متناظرند با راننده یا راهنمای سفر؛ انجام واجبات، پرهیز از محرّمات، دارابودن فضایل اخلاقی، دوری از دنیا پرستی و انجام اعمال صالح متناظرند با وسیله یا توشه سفر و تقوا و پرهیزکاری متناظرند با بهترین توشه؛ شفاعت شفیعان (پیامبران، اهل بیت: علما و شهیدان) متناظر است با مساعدت دیگران؛ مسافت بسیار طولانی و پر پیچ و خم و با مشقت فراوان متناظر است با مسافت سفر؛ گذر از پنجاه موقف قیامت متناظر است با جاده‌های فرعی سفر؛ گذر از پنجاه موقف قیامت متناظر است با جاده‌های فرعی سفر؛ مؤمنین و متقین متناظرند با ایمان در سفر؛ مؤمنین و متقین متناظرند با ایمان در سفر؛ کافران و منافقان و مستضعفان بهانه جو متناظرند با بدحالان سفر؛ فرشتگان رحمت و فرشتگان عذاب متناظرند با مأموران انتظامی سفر؛ عقبه‌های صراط (ولایت اهل بیت: رحم، امانت و اوامر و نواهی الهی) متناظرند با گردنه‌ها و موانع سفر و عقبه مرصاد متناظر است با مهمترین گردنه.

نتیجه

مفهوم‌سازی آخرت در ساختار سفر منجر به تولید نام‌نگاشت «آخرت سفر است» می‌شود. استعاره مفهومی «آخرت سفر است» استعاره‌ای ساختاری است و «سفر» که ساختاری ملموس و تجربی و قابل فهم دارد به عنوان حوزه مبدأ و «آخرت» که مفهومی مجرد و ماورایی است به عنوان حوزه مقصد در نظر گرفته می‌شود و از این طریق امکان درک بهتر و بیشتر حیات فرامادی آخرت فراهم می‌شود. مؤلفه‌های متناظر با ارکان سفر آخرت به چهار بخش تقسیم می‌شود: بخش اول: نقطه شروع، ایستگاه اول و دوم نقطه شروع، مسافران، منزل آخر، منتهی‌الیه سفر؛ بخش دوم: ایستگاه دوم، عقبه اول و دوم و سوم ایستگاه دوم، ایستگاه سوم تا ایستگاه هشتم؛ بخش سوم: مقدمات سفر، همسفران، راننده یا راهنما، وسیله یا توشه، بهترین توشه، مساعدت دیگران؛ بخش چهارم: مسافت، جاده‌های فرعی، ایمان، بدحالان، مأموران انتظامی، گردنه‌ها و موانع، مهم‌ترین گردنه.

در استعاره مفهومی «آخرت سفر است» مجموعه‌ای از تناظرهای نظام‌مند بین عناصر سازه‌ای قلمرو مبدأ و مقصد صورت می‌گیرد؛ مانند مرگ متناظر است با نقطه شروع سفر، مردگان متناظرند با مسافران، بهشت یا جهنم متناظرند با منتهی‌الیه مسیر، وصیت و کفن متناظرند با مقدمات سفر، مؤمنین و متقین متناظرند با ایمان در سفر، فرشتگان رحمت و فرشتگان عذاب متناظرند با مأموران انتظامی سفر. مفهوم سازی و تحلیل دقیق نام‌نگاشت «آخرت سفر است» باعث فهم بهتر سرای جاوید می‌شود. با این

تصویرسازی‌های منسجم و دقیق و نظام‌مند قرآن کریم از حیات اخروی جهانی از اندیشه به روی مخاطبان قرآنی گشوده می‌شود تا با فهم بهتر و ملموس‌تر وقایع عالم پس از مرگ با تغییر در سبک زندگی دنیوی به دنبال کسب معارف و انجام اعمال صالح و توشه اندوختی برای سفر صعب العبور و طولانی آخرت باشند؛ تا بتوانند با سلامت و امنیت از منازل آن گذر کرده و به سعادت ابدی که رسیدن به بهشت و رضوان الهی است نائل آیند.

پی‌نوشت‌ها

1. Cognitive Linguistics.
2. Metaphor.
3. Lakoff and Johnson.
4. Conceptual Metaphor.
5. J. N. Judge.
6. Paul Recoeur.
7. source domain.
8. target domain.
9. experiential basic.
10. metaphorical linguistic expressions.
11. Mapping.
12. Entailment.
13. Blends.
14. Mark Turner

منابع

منابع عربی

- قرآن کریم.
- ابن عاشور، محمد طاهر. (۱۴۲۰ق). *التحریر والتنوير؛ الطبعة الأولى*، لبنان: مؤسسة التاريخ العربي.
- البوعمراني، محمد الصالح. (۲۰۰۹م). *دراسات نظرية وتطبيقية في علم الدلالة العرفاني؛ الطبعة الأولى*، تونس- صفاقس: دار نهی.
- الحر العاملي، الشيخ محمد بن الحسن. (۱۴۱۶ق). *تفصيل وسائل الشيعة إلى تحصيل مسائل الشريعة*؛ قم: مؤسسة آل البيت: لإحياء التراث.
- الزمخشري، محمود بن عمر. (۱۴۰۷ق). *الكشاف عن حقائق غوامض التنزيل وعيون الأقاويل في وجوه التأويل*؛ بيروت: دارالكتب العربي.
- الشريف الرضي، ابوالحسن محمد بن الحسين. (۱۴۳۱ق). *نهج البلاغة (هومجموع ما اختاره الشريف الرضي من كلام سيدنا أمير المؤمنين علي بن أبي طالب^(ع))*، الطبعة الأولى، قم: مؤسسة الرافد للمطبوعات.

- الطباطبائی، محمدحسین. (۱۳۹۰ ق). **المیزان في تفسير القرآن**؛ الطبعة الثانية، بیروت: موسسه الأعلمی للمطبوعات.
- الطبرسي، فضل بن حسن. (۱۴۱۲ ق). **جوامع الجامع**؛ قم: مرکز مدیریت حوزه علمیه.
- _____ (۱۳۷۲ ش). **مجمع البيان في تفسير القرآن**؛ الطبعة الثالثة، طهران: ناصر خسرو.
- الطوسي، محمد بن الحسن. لاتاریخ. **التبيان في تفسير القرآن**؛ مصحح احمد حبيب عاملي، الطبعة الأولى؛ بیروت: دار إحياء التراث العربي.
- العروسي الحويزي، الشيخ عبد علي بن جمعه. (۱۴۱۵ ق). **نور الثقلين**؛ الطبعة الرابعة، قم: اسماعيليان.
- الفخر الرازي، محمد بن عمر. (۱۴۲۰ ق). **التفسير الكبير (مفاتيح الغيب)**؛ الطبعة الثالثة، بیروت: دار احياء التراث العربي.
- القمي، علي بن ابراهيم. (۱۳۶۳ ش). **تفسير القمي**؛ محقق طيب الموسوي الجزائري، الطبعة الثالثة، قم: دارالكتاب.
- الكليني الرازي، ابي جعفر محمد بن يعقوب بن اسحاق. (۱۴۰۷ ق). **الروضة من الكافي**؛ مصحح محمد آخوندي، طهران: دارالكتب الإسلامية.
- _____ (۱۳۶۵ ش). **الأصول من الكافي**؛ طهران: دارالكتب الإسلامية.
- _____ (۱۴۰۷ ق). **الفروع من الكافي**؛ طهران: دارالكتب الإسلامية.
- المجلسي، محمدباقر. لاتاریخ. **بحار الانوار**؛ بیروت: موسسه الوفاء دارالحياء الكبرى.
- مغنية، محمد جواد. (۱۴۲۴ ق). **التفسير الكاشف**؛ الطبعة الأولى، قم: دارالكتاب الإسلامي.
- النوري الطبرسي، الحاج ميرزا حسين. (۱۴۰۸ ق). **مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل**؛ بیروت: مؤسسة آل البيت لإحياء التراث.
- النيسابوري، محمد بن الفتال. (۱۳۷۵ ش). **روضة الواعظين**؛ قم: منشورات الرضي.

منابع فارسی

- آنتونی، جی ان جاج. (۱۳۹۳ ش). «**ظهور زبان استعاری مفهومی برای آینه‌ها**»؛ ترجمه نگار داوری اردکانی و هاجر آقا ابراهیمی، مجموعه مقالات زبان استعاری و استعاره‌های مفهومی، چاپ دوم، تهران: هرمس، صص ۸۳-۶۱.
- ابن بابویه (شیخ صدوق)، محمد بن علی. (بی تا). **ترجمه اعتقادات شیخ صدوق**، ترجمه سید محمد علی بن سید محمد الحسنی، تهران: علمیه اسلامیه.
- جوادی آملی، عبدالله. (۱۳۸۱ ش). **تفسیر موضوعی قرآن (معاد در قرآن)**؛ قم: اسراء.

- ریکور، پل. (آذر ۱۳۸۶). «استعاره و ایجاد معانی جدید در زبان»؛ ترجمه حسین نقوی، مجله معرفت، سال ۱۶، ش ۱۲۰، صص ۸۱-۹۴.
- قمی، شیخ عباس. (۱۳۸۶ ش). منازل الآخره؛ چاپ پنجم، قم: موسسه انتشارات ائمه.
- کوچس، زولتان. (۱۳۹۴ ش). استعاره در فرهنگ؛ ترجمه نیکتا انتظام، چاپ اول، تهران: انتشارات سیاه‌رود.
- مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۸۶ ش). پیام امام امیرالمؤمنین (ع) (تفسیر نهج البلاغه)؛ چاپ اول، تهران: دار الکتب الإسلامیه.

منابع انگلیسی

- Barcelona, Antonio. (2003). **Metaphor and Metonymy at the Crossroads: A Cognitive Perspective**; Berlin: Mouton de Gruyter.
- Evans, Vyvyan & Green, Melanie. (2006). **Cognitive Linguistic: an introduction**, Edinburgh :Edinburgh University Press.
- Grady, Joseph E. 2007 “**Metaphor**” in Geeraerts, D. and Cuyckens, H (ed); **The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics**; New York: Oxford University Press, pp.188-213.
- Kövecses, Zoltan. (2010). **Metaphor: A Practical Introduction**; New York: Oxford University Press, Second Edition.
- Lakoff, G. (1993). “**The contemporary theory of metaphor**”; In Geeraerts, Dirk (Ed.). (2006) **Cognitive linguistics: basic readings** (Cognitive linguistics research; 34). Mouton de Gruyter Berlin, New York, pp. 185-238.
- Lakoff, George & Johnsen Mark. (2003). **Metaphors we live by**; Chicago: The University Of Chicago Press.
- Lakoff, George & Mark Turner. (1989). **More Than Cool Reason :A Field Guide To Poetic Metaphor**; Chicago : The University Of Chicago Press.

Reference

- Quran
- Al-Arousi Al-Huwaizi, Sheikh Abdul Ali bin Juma. (1415 AH). Noor al-Thaqalin; Fourth Edition, Qom: Ismailian.

- Al-Boumrani, Mohammed Al-Saleh. (2009 AD). Darasat nazareyyah wa tatbigyyah fi elm aldalalh alerfani; First edition, Tunis - Sfax: Dar Noha.
- Al-Fakhr Al-Razi, Muhammad bin Omar. (1420 AH). Al-Tafsir Al-Kabir (Mafatih Al-Ghayb); Third edition, Beirut: Dar Al-Ahya Al-Tarath Al-Arabi.
- Al-Hurr Al-Amili, Sheikh Muhammad bin Al-Hassan. (1416 AH). Tafsil wasael alshyeh ela tasih masael alshyeh; Qom: moassaseh Aal al-Bayt le ehyae altorath.
- Al-Kulayni Al-Razi, Abi Jaafar Muhammad bin Yaqoub bin Ishaq. (1407 AH). Al Rawda men Al Kafi; Corrected by Muhammad Akhundi, Tehran: Dar al-Kutub al-Islamiyyah.
- Al-Kulayni Al-Razi, Abi Jaafar Muhammad bin Yaqoub bin Ishaq.(1365 SH- 1987AD). Al osool men Al Kafi; Tehran: Dar al-Kutub al-Islamiyyah.
- Al-Kulayni Al-Razi, Abi Jaafar Muhammad bin Yaqoub bin Ishaq.(1407 AH). Al forooe men Al Kafi. Tehran: Dar al-Kutub al-Islamiyyah.
- Al-Majlisi, Muhammad Baqir. (no date). Behar Al anwar. Beirut: Dar Al-Wafa Al-Haya Al-Kubra.
- Al-Nisaburi, Muhammad bin Al-Fatal. (1375 SH-1997 AD). Rodat Alwaeden. Qom:Manshorat Al-Radhi.
- Al-Nuri Al-Tabarsi, Al-Haj Mirza Hussain (1408 AH). Mustadrak al-Wasa'il wa Mustanbat al-Masa'il; Beirut: moassaseh Aal al-Bayt le ehyae altorath.
- Al-Qummi, Ali bin Ibrahim. (1363 SH-1985AD). Tafsir Al-Qummi ; Muhaqiq Tayyib al-Musawi al-Jazairi, third edition, Qom: Dar al-Kitab.
- Al-Sharif Al-Radi, Abul-Hassan Muhammad bin Al-Hussein. (1431 AH). Nahj al-Balaghah (It is the summation of the speeches chosen by Sharif al-Radi from the words of our master, the Commander of the Faithful, Ali ibn Abi Talib (peace be upon him)), first edition, Qom: moassaseh Al-Rafid lelmatboat.
- Al-Tabātabā'ī, Mohammad Hussein. (1390 AH). Al-Mīzān Commentary, second edition, Beirut: moassaseh aalami lelmatboat.

- Al-Tusi, Muhammad ibn Hassan. (no date). *Al-Tibyan fi Tafsir al-Quran*. Edited by Ahmed Habib Amili Beirut: Dar Al-Ahya Al-Tarath Al-Arabi.
- Al-Zamakhshari, Mahmoud. (1407 AH). *Al-Kashaf An Haqaiq Ghavamd Al-Tanzil*, third edition. Beirut: Dar Al-Kitab Al-Arabi.
- Anthony, JN Jaj. (1393 SH- 2015AD). "The emergence of conceptual metaphorical language for the future"; Translator Davari Ardakani and Hajar Agha Ebrahimi in the collection of articles on metaphorical language and conceptual metaphors, second edition, Tehran: Hermes, pp. 83-61.
- Barcelona, Antonio. (2003). *Metaphor and Metonymy at the Crossroads: A Cognitive Perspective*; Berlin: Mouton de Gruyter.
- Coaches, Zoltan. (1394SH- 2016AD). *Metaphor in culture*; Translated by Nikta Entezam, first edition, Tehran: entasharat Siahroud.
- Evans, Vyvyan & Green, Melanie. (2006). *Cognitive Linguistic: an introduction*, Edinburgh :Edinburgh University Press.
- Grady, Joseph E .2007 "Metaphor" in Geeraerts, D. and Cuyckens, H (ed); *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*; New York: Oxford University Press, pp.188-213.
- Ibn Ashour, Muhammad Taher. (1420 AH). *Al-Tahrir wa-al-Tanwir*. First edition, Lebanon: Institute of Arab History.
- Ibn Babawiyah (Sheikh Saduq), Muhammad ibn Ali. (no date). *Translation of Sheikh Saduq's beliefs*, translated by Seyyed Mohammad Ali bin Seyyed Mohammad Al-Hassani, Tehran: Elmiih Islammiih.
- Javadi Amoli, Abdullah (1381SH- 2002AD). *Tafssir mozoai Qur'an (Resurrection in the Qur'an)*; Qom: Alesrse.
- Kövecses, Zoltan. (2010). *Metaphor: A Practical Introduction*; New York: Oxford Univercity Press, Second Edition.
- Lakoff, G. (1993). "The contemporary theory of metaphor"; In Geeraerts, Dirk (Ed.). (2006) *Cognitive linguistics: basic readings (Cognitive linguistics research; 34)*. Mouton de Gruyter Berlin, New York, pp. 185-238.
- Lakoff, George & Mark Turner. (1989). *More Than Cool Reason :A Field Guide To Poetic Metaphor*; Chicago : The University Of Chicago Press.

- Lakoff, George & Johnsen Mark. (2003). *Metaphors we live by*; Chicago: The University Of Chicago Press.
- Makarem Shirazi, Nasser. (1386 sh-2007AD). *Payam Imam Amir al-Mo'menin (AS) (interpretation of Nahj al-Balaghah)*; First Edition, Tehran: *Dar al-Kotob al-Islamiah*.
- Mughniyeh, Mohammad Javad. (1424 AH). *Tafsir Kāshif*; First edition, Qom: Dar al-Kitab al-Islami.
- Qomi, Sheikh Abbas (1386 SH-2007AD) *Manazel Alakarar*; Fifth Edition, Qom: moassesh entasharat Al-Imaa.
- Ricoeur, Paul. (December 2007 AD). "Metaphor and creation of new meanings in language"; Translated by Hossein Naghavi, *Journal of Maerefat*, Volume 16, Number 120, pp. 81-94.
- Tabrisī, Fazl Ibn Hassan (1372 SH-1994 AD). *Majma' al-Bayān Commentary*. second edition. Tehran: Naserkosroo.
- Tabrisī, Fazl Ibn Hassan. (1412 AH). *Jawāmi' al-Jāmi' Commentary*. Qom: Seminary Management Center.

ترابط المكونات الحقل المادي «السفر» على الحقل غير المادي «الآخرة» في الاستعارة المفهومية «الآخرة سفر» في القرآن الكريم

زينب فيضي^١، حسين مهتدي^{٢*}، سيّد حيدر فرع شيرازي^٣، حسين فقيه^٤

^١ خريجة ماجستير، فرع اللغة العربية وآدابها، جامعة خليج فارس، بوشهر، إيران.

^٢ أستاذ مشارك، فرع اللغة العربية وآدابها، جامعة خليج فارس، بوشهر، إيران.

^٣ أستاذ مشارك، فرع اللغة العربية وآدابها، جامعة خليج فارس، بوشهر، إيران.

^٤ أستاذ مساعد، قسم الدراسات الاسلامية، جامعة خليج فارس، بوشهر، إيران.

الملخص

معلومات المقالة

تسعى الاستعارة المفهومية في نهج الدلالة المعرفية إلى التعبير عن المفاهيم التجريدية في قالب المفاهيم الملموسة. تُستخدم الاستعارة المفهومية كأداة للتحليل وبيان أدلجة النصوص لا سيما بتعلق بالقرآن والنصوص الدينية. وقد اتصل القرآن الكريم بطبيعته المجازية بين العوالم المختلفة وقدم بمساعدة الاستعارة المفهومية للإنسان مفاهيم معقدة للغاية عن الغيب كمفهوم لحياة الآخرة التجريدي بلغة بسيطة مدركة في بنية المفاهيم الموضوعية التجريبية. يسعى البحث إلى دراسة اسم الرابط «الآخرة سفر» في القرآن الكريم على أساس نظرية الاستعارة المفهومية للايكوف وجونسون مع تبين الترابطات المنهجية بين حقل المبدأ وحقل المقصد مستعيناً بالمنهج الوصفي - التحليلي. يعتر القرآن عن الآخرة أنها عالم ماورائي مبهم ولها مفهوم عن الغيب تحول دون إدراكها الحجب الدنيوية. لقد جاء القرآن الكريم باستعارة «الآخرة سفر» البنيوية من خلال تصوّر هذا العالم العظيم المدهش في مفهوم «السفر» المألوف في تعبير متماسك مترابط. إنّ استعارة «الآخرة سفر» تجعل الحياة الآخرة الواسعة المجهولة بمفهومها المعقد والمجزّد ملموساً وقابلًا للإدراك وذلك برؤية منهجية وتقليد إبداعي. السفر أمر هادف وكذلك الحياة الآخرة الهادفة تكون من مصاديق الاستهداف بشكل عام، والهدف سمة مشتركة بين حقل الآخرة وحقل السفر مما يؤدي إلى ترابط هذين المفهومين واشتراكهما فيخلق اسم الربط «الآخرة سفر». ندرس في هذا البحث المخططات والتوافقات المنهجية، ثم نقوم برسم بياني ليكون تأكيداً على إعجاز القرآن الكريم في استفادته من نسق تصوّري منهجي منسجم. وهذا يؤدي إلى فهم أفضل لمفهوم الآخرة في صورة المفاهيم المألوفة والتجريبية لدى قراء القرآن الذين يحاولون تهذيب نفوسهم وإصلاح شؤونهم في الدنيا.

الكلمات المفتاحية: القرآن الكريم، الاستعارة المفهومية، اسم الترابط، حياة الآخرة، السفر.

نوع المادة:

مقالة محكمة

تاريخ الوصول:

۱۴۰۰/۰۷/۱۹

تاريخ القبول:

۱۴۰۱/۰۱/۲۳

الاقباس: زينب فيضي، حسين مهتدي، سيّد حيدر فرع شيرازي، حسين فقيه (۱۴۰۱). ترابط المكونات الحقل المادي «السفر» على الحقل

غير المادي «الآخرة» في الاستعارة المفهومية «الآخرة سفر» في القرآن الكريم، مقالة محكمة، السنة الثالثة عشرة، الدورة الجديدة، العدد

الثامن والأربعون، صيف ۱۴۰۱: ۱۳۴-۱۰۹.

المعرف الرقمي: 10.30479/lm.2022.16340.3312

الناشر: جامعة الإمام الخميني الدولية - حقوق التأليف والنشر © المؤلفون.